Pirjo Lillsunde, neuvotteleva virkamies

08.09.2016

Työelämä- ja tasa-arvovaliokunnalle
Lausuntopyyntönne 1.9.2016
Asia: VNS 5/2016 vp Valtioneuvoston selonteko sisäisestä turvallisuudesta

LAUSUNTO TYÖELÄMÄ- JA TASA-ARVO- SEKÄ SOSIAALI- JA TERVEYSVALIOKUNNALLE: VALTIONEUVOSTON SELONTEKO SISÄISESTÄ TURVALLISUUDESTA

Yleishuomioita

Tämä sisäisen turvallisuuden selonteko on rajattu koskemaan ainoastaan sisäasiainhallinnon toimijoita. Sisäministeriö näkee keskeisinä haasteina laajamittaisen maahanmuuton, rajaturvallisuuden, kyberturvallisuuden, vakavan ja järjestäytyneen rikollisuuden ja terrorismin torjunnan. Selonteko on ikään kuin SM:n hätähuuto ydintehtäviensä turvaamiseksi vähenevien resurssien ja muuttuvan turvallisuustilanteen puristuksessa.

Turvallisuuden näkökulma selonteossa on kapea. Jopa sisäministeriön osalta selonteko on siilomainen eikä toimijoiden välisestä yhteistyöstä tai rajapinnoista tule uusia nostoja, saati sisäministeriön yhteistyöstä muiden toimijoiden kanssa. Poikkihallinnollisuus puuttuu. Kokonaisuuden hallinta on hankalaa, kun on tehty niin tiukka rajaus vain SM:n tonttia koskevaksi.

Ilman hyvinvointia ei ole turvallisuutta. Yhdenvertaisuus, tuloerot, työllisyys jne. ovat hyvin tärkeitä turvallisuuteen liittyviä asioita. Eriarvoinen yhteiskunta on väkivaltainen yhteiskunta. Hyvinvointi luo yhteiskuntarauhaa. Esimerkiksi sosiaalinen polarisaatio, syrjäytyminen, päihteet ym. arjen turvallisuuteen vaikuttavat asiat eivät selonteossa näy. Ei liioin muiden sektoreiden rooli kriisien ilmetessä. Turvallisuus ei ole yhden ministeriön asia. Turvallisuus rakennetaan yhteistyössä.

Perinteisesti sisäinen turvallisuus on nähty huomattavasti tämän selonteon näkökulmaa laajempana kokonaisuutena. Nyt selonteko koskee vain ns.” kovaa” turvallisuutta, ns. ”Internal Security”-näkökulmaa. Arjen turvallisuus, yksilön turvallisuus eli ”Safety”-näkökulma on jätetty kokonaan pois. Herää kysymys, onko nimi ”Sisäisen turvallisuuden selonteko” oikea. Arjen onnettomuuksissa ja tapaturmissa kuolee noin 2500 ihmistä vuodessa, väkilukuun suhteutettuna huomattavasti enemmän kuin muissa Pohjoismaissa. Tapaturmat aiheuttavat noin 100 000 sairaalahoitojaksoa vuodessa ja noin miljardin suorat kustannukset yhteiskunnalle.

Selonteko jättää siis huomioimatta, että sosiaali- ja terveydenhuollon viranomaiset ovat myös turvallisuusviranomaisia. STM:n hallinnonala on keskeinen turvallisuutta edistävä toimija yhteiskunnassa. Turvallisuutta ei ole ilman yhteiskuntaa, jossa on toimintakykyinen väestö, jonka toimeentulo on turvattu. STM:n näkökulmasta tässä on kaksi tärkeää asiaa 1) ennaltaehkäisy (alkoholi- ja päihdepolitiikka, tapaturmien ja väkivallan ehkäisy, kuten naisiin kohdistuvan väkivallan ehkäisy ja ekstremismin ehkäisy, jne.) sekä 2) sosiaali- ja terveydenhuolto (esim. toimeentuloturva ja vakuutustoiminta, ympäristöterveyden palvelut, sosiaali- ja terveyspalvelut, mukaan lukien epidemiakontrolli ja rokotusohjema). Näissä STM:llä on keskeinen rooli. On syytä muistaa, että ennalta ehkäisevä toiminta on aina kustannustehokkaampaa kuin korjaava toiminta. Selonteossa esitetyt muutokset toimintaympäristössä ja uudenlaiset uhat edellyttävät erityisesti poikkihallinnollisia toimia. Kaikki nämä tuovat painetta myös sosiaali- ja terveydenhuollolle (esim. pakolaisten määrän kasvu).

Hälytyspalvelut

Meritullinkatu 8, Helsinki
PL 33, 00023 VALTIONEUVOSTO
www.stm.fi

Puhelin 0295 16001
Telekopio 09 6980 709

e-mail: kirjaamo@stm.fi
etunimi.sukunimi@stm.fi

Hallituksen johtopäätöksissä korostetaan, että hallitus pitää huolta kiireellisten hälytyspalveluiden saatavuudesta. Kiireellisiin hälytyspalveluihin kuuluvat myös ensihoito ja sosiaalipäivystys. Ensihoitopalvelu ja sosiaalipäivystys voidaan yhdessä terveydenhuollon päivystysten kanssa nostaa erikseen esille sisäisen turvallisuuden operatiivisina, jokapäiväisinä toimijoina.

Hätäkeskuslaitos

Hätäkeskuslain mukaan sisäministeriö ja sosiaali- ja terveysministeriö vastaavat yhteistyössä Hätäkeskuslaitoksen toiminnallisesta ohjauksesta. Tämä näkökulma ei tule selonteossa esiin. Ensihoitopalvelu kattaa hätäkeskusten tehtävähälytysten volyymista miltei puolet, poliisitoimi puolet ja esimerkiksi pelastustoimi vain noin 5 %. Hätäkeskustoiminnan ja valtakunnallisten korkean varautumisen tietojärjestelmien kehittäminen tulevat muokkaamaan turvallisuusviranomaisten toimintamalleja ja yhteistyötä. Yhä useammin tehtävät koskevat useampaa viranomaista. Tässä sosiaali- ja terveydenhuollon on oltava vahvasti mukana. Kehitystyöllä parannetaan valmiutta vastata erilaisiin häiriötilanteisiin myös sosiaali- ja terveydenhuollon näkökulmasta. Sosiaalipäivystysjärjestelmä unohdetaan usein tästä kokonaisuudesta. Hätäkeskukset välittävät tehtäviä kuitenkin myös sosiaalipäivystyksille, joten sosiaalipäivystysten tulee olla aktiivisesti mukana tässä kehitystyössä. Sosiaalipäivystykset ovat hätäkeskuksen rajapinnassa toimivina viranomaisina myös keskeisiä koko sosiaalihuollon varautumisen ja valmiuden näkökulmasta.

Yhteiskunnan varautuminen ja valmius

Selonteossa tuodaan esiin, että yhteiskunnan varautuminen edellyttää myös tilanne- ja johtokeskusratkaisujen uudelleen arviointia. Sosiaali- ja terveydenhuollon näkökulma ja toimijat tulee tässä huomioida. STM on myös aktiivisesti esittänyt mallia miten tilanne- ja johtokeskuksia tulee kehittää nimenomaan yhteistyön näkökulmasta.

Pelastustoimen rakenteiden uudistuksen toteutus yhteneväisesti sosiaali- ja terveystoimen ensihoitopalvelujen aluejaon kanssa tukee varautumista ja valmiutta.

Sosiaalihuolto

Sosiaalihuollon näkökulmasta poliisi on erittäin keskeinen yhteistyökumppani niin ennaltaehkäisyn näkökulmasta (mm. Marak, Ankkuri-mallit, nuoret rikoksentekijät, sovittelu jne) kuin korjaavan työn näkökulmasta (lapsen pahoinpitelyrikokset, seksuaalirikokset, lähisuhde- ja perheväkivalta, lapsikaappaukset jne). Lisäksi poliisin kanssa tehdään paljon yhteisöllistä työtä esim. koulun sosiaalityössä, nuorisotapahtumissa jne. Tämä tulisi huomioida kun mahdollisia poliisin tulevia painopisteitä tai prioriteetteja mietitään. Vaikutus sosiaalitoimelle voi olla suuri.

Turvapaikanhakijoiden määrän kasvulla on suora lisäpaine sosiaali- ja terveydenhuollolle. Joukossa on erityistä tukea tarvitsevia henkilöitä, lapsia, vanhuksia ja vammaisia.

Laiton maahantulo

Selonteossa todetaan (s. 11), että laiton maahantulo lisääntyy. Sosiaali- ja terveysministeriö korostaa, että myös laittomasti maahan jäävien osuus on nousussa sitä mukaa kun kielteisten turvapaikkapäätösten määrä lisääntyy. Nämä henkilöt, jotka oleskelevat maassa lähes kaikkien julkisten palvelujen ulottumattomissa, ovat vaarassa joutua rikollisten hyväksi käyttämäksi.

Ministeriö yhtyy myös näkemykseen, jonka mukaan turvallisuushäiriöitä esiintyy lisääntyvästi vastaanottokeskusten lähettyvillä. Valtion yhteisillä toimilla olisi hyvä pyrkiä vähentämään rasismia ja vihapuhetta, turvapaikanhakijoiden syrjäytymistä ja edistää heidän kotoutumistaan. STM onkin sitoutunut osallistumaan poikkihallinnolliseen yhteistyöhön tältä osin.

Maahanmuuttohallinto

Selonteossa todetaan (s 39), että maahanmuuttovirasto on toteuttanut kattavan arvioinnin vastaanottokeskusten turvallisuudesta, toiminnallisuudesta ja taloudellisuudesta. Vastaanottokeskukset ovat vastuussa esim. terveyspalvelujen järjestämisestä ja ovat kilpailuttaneet nämä palvelut. Sosiaali- ja terveysministeriön näkemyksen mukaan terveyspalvelut voitaisiin ostaa halvemmalla, mikäli kilpailuttaminen tehtäisiin tarkoituksenmukaisina kokonaisuuksina. Ministeriö tarjoaa osaamistaan terveyspalvelujen markkinatilanteesta ja kilpailuttamisesta maahanmuuttoviraston käyttöön.

Tiedon tuottaminen ja hyödyntäminen tehokkaasti

Selonteossa todetaan (s. 43), että maahanmuuttovirasto on sitoutunut kehittämään digitaalista toimintaansa ja pitää välttämättömänä uusien digitaalisten toimintatapojen käyttöönottamista kaikissa maahanmuuton prosesseissa. Sosiaali- ja terveysministeriö pitäisi tärkeänä, että maahanmuuttoviraston alaiset vastaanottokeskukset siirtyisivät käyttämään kansallista sähköistä potilastiedon arkistoa (Kanta) mahdollisimman pian ja edellyttäisivät tätä toimintamallia hankkiessaan sosiaali- ja terveydenhuollon palveluita julkisilta ja yksityisiltä palveluntuottajilta. Kanta-palveluissa säilytetään potilas- ja asiakastiedot ja sähköiset lääkemääräykset sekä mahdollistetaan hoidon jatkuvuus yhtenäisen potilastiedon käytöllä eri organisaatioissa. Potilastiedon arkistoon terveydenhuollon yksiköt tallentavat potilastietoja omista järjestelmistään tietoturvallisesti ja tietojen luovutus ja tietosuoja toteutetaan lainsäädännön edellyttämällä tavalla. Potilastiedon arkisto on potilastietojen osalta käytössä koko julkisessa terveydenhuollossa ja sen käyttö laajenee yksityisellä sektorilla. Tästä syystä on perusteltua, että maahanmuuttovirasto ryhtyisi valmistelemaan liittymistä Kanta-arkistoon ja sen edellyttämiä toimintamallien muutoksia.

Turvallisuuden tunne

Selonteossa todetaan, että mielikuvilla on vaikutusta turvallisuuden tunteeseen. Keskustelukulttuuri on selvästi koventunut, ja vihan lietsonta ja vihapuhe on johtanut myös väkivallalla uhkailuun ja väkivallan käyttöön. Poliisin tulee painottaa vihapuheen ja viharikosten torjuntaa ja selvittämistä sekä viestintää, jolla oikaistaan virheellisiä tietoja.

Yhteenveto

Valtioneuvoston sisäisestä turvallisuudesta laatima selonteko ei saa jatkossa olla näin yksipuolinen ja rajoittunut. Vaikka sisäasiainministeriö valmistelee seuraavaksi poikkihallinnollisemman sisäisen turvallisuuden strategian, yksipuolisen selonteon käsittely eduskunnassa ei mahdollista laaja-alaista keskustelua Suomen sisäisestä turvallisuudesta.